

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд

Войната и музеят – структуриране на спомена в съвременния балкански роман. (Женски гласове от втората половина на XX век до днес),

представен от заочната докторантка **Веселина Борисова Белева**,
за придобиване на образователната и научна степен „Доктор“

Професионално направление: 2.1. Филология

Научна специалност: Литература на народите на Европа, Америка, Азия, Африка
и Австралия – Литературите на обединена Европа, с английски език

Дисертационният труд на Веселина Борисова Белева на тема „Войната и музеят – структуриране на спомена в съвременния балкански роман. (Женски гласове от втората половина на XX век до днес)“ ни представя един отлично подготвен литератор в областта на Балканистиката и на Сравнителното литературознание, в широкия периметър на тези две научни полета. Дисертантката е завършила специалност *Балканистика* в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, с магистърска дипломна работа по балкански литератури и сравнително литературознание. Още при първоначалното формиране на интереса ѝ към литературната балканистика, Веселина Белева се насочи към по-широко оглеждане на методологическите аспекти при сравнението, с исторически, жанрологични и философски основания. Като неин преподавател още от годините на следването ѝ, имах възможност да наблюдавам с радост как се формират и задълбочават литературно-критическите ѝ интереси.

От самото намерение и формулиране на темата за докторската дисертация вече пролича, че Веселина Белева търси да разположи сравнителните анализи на литературата в парадигмата на философския поглед върху историята, олицетворен от теорията и от метафората за спомена, за паметта, за множествения поглед към миналото. Тук са съчетани редица избори на дисертантката. Тя се насочи както към балканските литератури, така и към успоредни на тях явления от други европейски литератури. Избра жени-писатели, за да проследи нестандартно мислене за войната, несвързано с бойните действия, голямата политика и героизма, а с всекидневните измерения и с психологическата сложност на живеене на обикновения човек при драматични сблъсъци на историята. Целта ѝ, както проличава от завършения ѝ труд, е размисъл и анализ върху

изграждането на романия жанр в съвременното; контекста, породил през годините промени в наратологията; джендър-аспектите на фикционалното разказване.

Всички тези страни на интересите си, Веселина Белева свързва с днешното си битие на уредник в действащ исторически музей. И тук се стига до много силната в дисертацията аналитична симбиоза между структурата на модерния и постмодерния роман от една страна и създаването на музейната експозиция от друга. В тази симбиоза се появява и митологичният поглед към жените-писателки като създателки-музи, медиаторки между изкуствата, в случая и осъвременено казано, между литературата и историята. Тук дневникът и албумът се оказват свързващите звена, въпрос разгърнат широко в анализа.

Дисертацията е разпечатана сравнително съгъстено върху 218 страници, но реално става дума за 309 стандартни страници. По-важно е обаче да подчертая по същество, че структурата на дисертацията е отчетлива, без да е ригидна. Текстът на разработката следва необходимостта, предложена от теоретичните ориентири и от художествените текстове. Чрез подобен подход работата звучи пълнокръвно. Логично на търсенията на Веселина Белева, дисертацията е структурирана в Увод, четири глави, Заключение и Библиография. Прави впечатление засиленият интерес на дисертантката към теоретичните постановки, на които тя посвещава две глави. В първата оглежда мястото на балканските литератури в една широка рамка – рамката на исторически формиралите се взаимоотношения на европейските държави и техните литератури, част от които са балканските. Във втората глава анализът излиза от историко-философските очертания и се пренася, отново все още повече теоретично, върху функционирането на романа-музей. Като тръгва от основните определения за романа, през разноликото му развитие в модерното време; като се опира на немалко постигнатото в тази посока от българското и от чуждестранното съвременно литературознание, Веселина Белева очертава характеристиките на романа-музей в различните му роли: да се задълбочи в сложни психологически профили на персонажите, да съумее да придаде документалност на сюжета, да активира спомена през дневниковата и албумната форма, да наподобява музейни структури. Шестте под-части на Втора глава убедително довеждат доказателства за основанията да се говори именно за специфична форма на романа, която да послужи за основание на по-нататъшните сравнителни литературни анализи.

Съвсем логично Трета глава навлиза в литературния материал, съпоставя писателски решения в тематично и в структурно отношение. Следващата, Четвърта глава, отвежда и в допълнителен кръг въпроси като джендър-аспектите на романа-музей,

писан от жени писателки. Ще отбележа, че дисертантката проявява усет за сложността на поставените въпроси и не задава задължителност на резултатите от факта, че един роман е писан от жена. Тук се крият най-ценните находки в изследването, а именно достигането до идеята за „женската Одисея“ у разглежданите писателки. Заключениеето съумява да открие едрите постижения на проучването, с акценти върху епохата от втората половина на XX век до днес, с особеното взаимодействие на текста с образ и постигането на музееен облик, специфичното боравене с фрагментарността, значението на носталгията по своя Дом, мелодиката на наратива, изграждането на памет за голямата история през личния спомен и частния документ и редица други съществени за работата изводи. Библиографията е богата и отчетливо структурирана.

Бих искала да подчертая, че в работата по дисертацията си Белева е самостоятелна в осмислянето на теоретичните положения и в търсенето на обекти за анализ. При нея функционира типичното за изследователската работа натрупване и разширяване към нови изводи. Така, тръгвайки от трима или четирима балкански писатели – в случая писателки, тя разширява значително интереса си и успява да ни представи тук една широка картина по темата си, която не разделя европейските литератури на център и периферия. Напротив, Веселина Белева убедително показва сходствата в интенциите на писателките, приликата в условията на работа, както и разликите в резултатите от творческия акт при всяка от тях. Изборът ѝ ни води към творчеството на значими авторки за съответните литератури, макар и не всички да са еднакво международно популярни: Дубравка Угрешич, Блага Димитрова, Астрид Линдгрен, Дидо Сотириу, Габриела Адамещяну, Елиф Шафак.

Интересна е и конкретната работа на Белева по отношение на литературния материал. Без да дискриминира мъжете писатели, работили в посока на романа-музей (и затова Орхан Памук и Милан Кундера са на място в преобладаващо женската писателска компания), предимство е дадено на жените от различни, не само балкански, европейски литератури. Някои от творците са видени повече като конструктори на модели, а други са анализирани в плътта на текстовете им. Само изброяването на имена и национални литератури вече е убедително за обхвата на разработката. Но нека подчертая и особеността на последните трийсет години, когато писателите са много повече мобилни, отколкото в миналото, така че дори невинаги националното определение е основното. Анализът се прицелва все пак в балканистичното: в исторически и екзистенциални моменти от Гърция (чрез творчеството на Дидо Сотириу), България (с Блага Димитрова), Румъния (с Габриела Адамещяну), бивша Югославия (с Дубравка Угрешич) и Турция (с

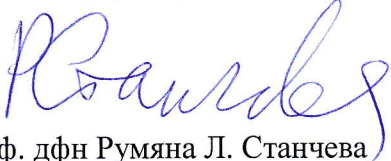
Елиф Шафак). Ще напомня, че дисертантката, формирана в специалност Балканистика, има достъп до художествена и критическа литература в оригинал на гръцки и румънски, но също така цитира текстове на други езици, с които си служи свободно – английски, руски. Опира се, естествено, и на богатата преводна рецепция у нас по отношение на писателите, които не чете в оригинал. Освен към основния корпус на художествени образци, дисертантката се обръща и към примери на писателки с друг европейски опит и по-конкретно към написаното от Ане Франк (Нидерландия), Астрид Линдгрен (Швеция), Ален Полц (Румъния; Унгария), Светлана Алексиевич (Беларус).

Анализът на теоретичните съществуващи постановки по науките за човека и по литературознание, осмислянето на философията на историята, на теорията на литературата и конкретното въвеждане в изследването на ярки литературни явления дават една богата на изводи цялост. Впечатленията ми са, че дисертацията е пълноценно и самостоятелно разработена, съдържа редица приноси анализи и изводи.

В интерес на по-нататъшното ангажиране на Веселина Белева с литературно-критическа работа, ще поставя в края на становището си един по-общ въпрос към нея: романът-музей, с присъщите му характеристики и през анализирания примери показва склонност към овеществяване, изобразяване в снимки, документиране в дневници, инвентарни списъци. Как повлиява подобен литературен избор върху раздвоението: психологическа интровертност срещу предметност; или иначе казано, дилемата: индивидуално преживяване срещу достоверност. И съвсем конкретно – при кои от разгледаните писатели ефектът на психологическо задълбочаване е най-силен, заедно с или въпреки документализирането на разказа. И също ми е интересно какво мисли дисертантката за бъдещето на формулата за романа-музей, излинява ли като тенденция или крие в себе си все още неизчерпан потенциал.

В заключение ще обобщя, че оценявам дисертацията „Войната и музеят – структуриране на спомена в съвременния балкански роман. (Женски гласове от втората половина на XX век до днес)“ на Веселина Борисова Белева, като отличен научен труд, с убедителни приноси за сравнителното литературознание и балканистиката, и предлагам да ѝ бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“.

23 април 2020 г.

Проф. дфн Румяна Л. Станчева
Софийски университет „Св. Климент Охридски“